

Çocuk Medyası ve Doğan Kardeş Dergisi

Children's Media and Doğan Kardeş Children's Magazine

Çetin Murat HAZAR, Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, E-posta: cetinmurat2002@yahoo.com
Umur IŞIK, Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, E-posta: umur@gazi.edu.tr

Anahtar Kelimeler:

Çocuk Medyası, Çocuk Dergisi, Doğan Kardeş Çocuk Dergisi.

Öz

Planlanan çalışma ile dergi, çocuk medyası ve ülkemizde bunun önemli temsilcilerinden birisi olan Doğan Kardeş Çocuk dergisinin ele alınması hedeflenmiştir. Çalışmada öncelikle dergi konusu kavramsal bir biçimde ele alınacaktır. Konuyla koşut olarak çocuk dergiciliğinin 1722 tarihli “Leipziger Wochenblatt für Kinder” ve “Nidergaschiczhes Wochenblatt für Kinder” isimli yayınlarla başlayan uluslar arası tarihi ile ülkemiz açısından kökeni 1869 yılına kadar giden ve ilk çocuk dergisi olma unvanını elinde bulunduran “Mümeyyiz” ile başlayan tarihi üzerinde durulacaktır.

Çalışmada daha sonra çocuk medyası ve çocuk medyası içinde derginin rolü tartışılacak ve örnek olay olarak Doğan Kardeş Çocuk Dergisi incelenecektir. Çocuk dergileri arasında Doğan Kardeş Çocuk Dergisi çıktığı süre, etkinliği, çalışanları, içeriği, konusunda benzerleri arasında önemli bir yere sahip olmaktadır. Dergi Yapı Kredi Bankası'nın kurucusu Kazım Taşkent'in 1939 yılında bir heyelan sonucu vefat eden oğlu Doğan'ın anısına 1945 yılından itibaren çıkarılmaya başlanmıştır. Doğan Kardeş Çocuk Dergisi 1978 yılına kadar 33 yıl yayın hayatında aktif yer almıştır. 2008 yılından itibaren ise Yapı Kredi Yayınları bünyesinde tekrar çalışmalarına geri dönmüştür. Vedat Nedim Tör, Şevket Rado, Cemal Nadir, Selma Emiroğlu, Şevki Akören, Neriman Hızır, Nebahat Karaorman, Nahit Tendor, Fahrünnisa Seden, Münevver Alpar gibi bir kadroyla çıkmaya başlayan dergi gerek çocuklar için gerekse dergicilik sektörü için önemli bir yer işgal etmektedir.

Keywords:

Children's Media, Children's Magazine, Doğan Kardeş Children's Magazine.

Abstract

The planned study aims to approach Dogan Kardes Children's Magazine, one of the most important representatives of magazine and children's media in our country. Magazine content will receive the priority consideration in a contextual manner in this study. Concurrent with the topic, history of magazine and magazine business in our country will be dwelled upon. In the international arena, children's magazine business has started with the publication named “Leipziger Wochenblatt für Kinder” and “Nidergaschiczhes Wochenblatt für Kinder” in 1722, whereas in our country, it has started with “Mumeyyiz”, going back to the year 1869 and, holding along with being the very first children's magazine in our country.

Children's media and role of magazines in children's media will be considered in this study and Dogan Kardes Children's Magazine will be investigated as an example. Dogan Kardes Children's Magazine has an important place among cognate publications as far as its first publication date, activity, employees, and content is concerned. The magazine was first started to be published in 1945 in memorial of Dogan, who was son of Yapi Kredi Bankasi founder Kazım Taskent and who died in 1939 in an avalanche accident. Dogan Kardes Children's Magazine had an active place in publication arena for 33 years until the year 1988 and it has started to be active again in 2008 within Yapi Kredi Publications. The magazine began to be published with the staff including Vedat Nedim Tor, Sevkett Rado, Cemal Nadir, Selma Emiroglu, Sevkett Akoren, Neriman Hizir, Nebahat Karaorman, Nahit Tendor, Fahrunnisa Seden and Munevver Alpar, and it occupies an important place both for children and magazine sector.

Giriş

Çocuk ile medya arasındaki ilişki hemen her sosyal bilim branşının ilgisini çekmiştir. Çocuğun medya ile ne yapabileceği akademisyenlerin ilgi sahasına girmekteyken medyanın çocuk ile ne yapabileceği de hemen her medya kuruluşunun faaliyete geçmeden önce cevap aradığı sorular haline gelmiştir.

Çocuğun medya ile ne yapabileceği üzerinde duranlar daha çok kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda yoğunlaşmaktadırlar. Ailesinin, arkadaş çevresinin ve okul çevresinin dışında medyanın çocuğun ilgi alanı içinde yer alması ancak 100 yıllık bir gelişmedir. Bu kadar yeni olmasına rağmen medya özellikle çocukluktan yetişkinliğe doğru geçişte bilgi edinilen kaynak konusunda bir çok kez ilk sıraya yerleşebilmektedir. Eskiden ailesinden bilgi alan ve bu konuda onlara güvenen çocukların bu güveninde medya sayesinde bir erozyon yaşanmaktadır. Hatta kendileri için çok önemli olan okul ve arkadaş çevresine de bilgi konusunda çok fazla güvenmemektedirler. Üniversite hazırlık ve birinci sınıflarını da kapsayan bir araştırmada¹ öğrencilere “Türkiye ve Dış Dünya İle İlgili Güncel Bilgileri Nereden Alıyorsunuz?” şeklinde sorulmuş ve öğrencilerin % 61.3’ü televizyon, % 28.4’ü gazete ve dergi, % 3.6’sı radyo şeklinde cevap verirlerken, sadece % 3.7’si arkadaş çevresi, % 1.1’i ise aile çevresi üzerinde durmuşlardır. Yine aynı çalışmada “Güncel Bilgilerle İlgili Olarak Hangi Kaynağa Daha Çok Güvendidikleri” sorulduğunda % 40.8 televizyon, % 26.5 gazete ve dergi, % 2.1 radyo, % 2.6 arkadaş, % 2.3 aile cevaplarını vermişlerdir (Hazar, 1996: 132-135).

BAP kapsamında 2005 yılında yapılan “Kullanımlar ve Doyumlar Perspektifinden Üniversite Öğrencilerinin Medyaya Bakışı²” adlı çalışmada da benzer sorular sorulmuş ve yine benzer cevaplar alınmıştır. Bu çalışmaya göre, Türkiye ve dış dünya ile ilgili güncel bilgileri deneklerin %32.9’u gazete ve dergilerden, % 32’si televizyondan, % 17.9’u internetten, % 1.8’i radyodan alırlarken aile % 2.2 ve arkadaş çevresi % 7.4 ile temsil edilmektedirler. Deneklere hangi kaynaklara bilgi alma konusunda güvendikleri sorulduğunda aile çevresi % 4.9 ve arkadaş çevresi % 4.1 olurken, gazete ve dergiler % 32.4, televizyon % 14.4 ve internet % 13 büyüklüklerine ulaşmaktadır.

Bu iki çalışmadan da görülebileceği gibi, yetişkinlik öncesi nüfus üzerinde 2000’lerde de 1990’larda olduğu gibi kitle iletişim araçları bilgilendirme konusundaki hegemonyasını sürdürmekte, aile ve arkadaş çevresinden oluşan sosyal çevrenin etkisi sınırlanmaktadır.

Ancak medyanın bu kadar etkili olması çocuğun toplumsallaşmasını engellemekte ama aynı zamanda da ironik bir şekilde tam tersi olarak onu toplumsallaştırmaktadır. Çocuk, medya sayesinde kendi kabuğuna çekilmekte, arkadaşlarıyla oynamaya inmemekte, ailesini fazla meşgul etmemekte, göz önünde olmakta ve bu sayede istenmeyen bir çok kazadan kurtulmaktadır. Bunun yanında, medya çocuklara konuşacakları, yapacakları bir çok done vermektedir. Burada izledikleri veya okudukları konular hakkında çocuklar

¹ Çetin Murat Hazar, 1996, Gazi ve Hacettepe Üniversitelerinden 901 kişilik bir denek kütesi üzerine Gündem Kurma konulu anket çalışması.

² Mehmet Küçük Kurt, Çetin Murat Hazar, Muharrem Çetin, Hasan Topbaş, 2005, Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, ODTÜ, Hacettepe Üniversitesi, Başkent Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi öğrencilerini kapsayan 2031 kişilik bir popülasyon üzerinde gerçekleştirilen Kullanımlar ve Doyumlar konulu anket çalışması.

birbirlerini haberdar etmekte ve tartışma ortamı yaratmaktadırlar. Ağlar sayesinde oyunlar etkileşimli olarak oynanmakta, ödevler elden ele dolaşabilmekte, her türlü müzik ve resim vb. dosya alış-verişleri yapılmaktadır. Dolayısıyla denetlenmesi neredeyse mümkün olmayan bir sosyalleşme söz konusu olmaktadır.

Çocukların medyayı kullanım biçimlerine baktığımızda medyanın daha çok o an içinde bulunulan zevk ya da haz gereksiniminin doyurulması için kullanıldığı, toplumsal kuralların formel olarak pek dikkate alınmadığı ortaya çıkmaktadır (Elkin, 1995; 103).

Medya sektörü ise kendileri için çok önemli olarak gördüğü çocuk izleyici veya okuyucu kitleyi ele geçirmek için bir çok aracı, programı veya yazıyı tasarlamakta ve bunu sahaya sürmektedir. Çocuk ve eğitimi bütün sektörler için çok önemli bir gelir kaynağıdır. Aileler çocuklarına ve eğitimlerine büyük yatırımlar yaptıklarından (ki günümüzde anne ve babalar çalışmak zorunda kaldıklarından bir çok ailede çocuğun eğitimi neredeyse tamamen okullara, kreşlere, bakıcılara vb. araçlara bırakılmaktadır) bundan bir şekilde medya da payını alma yoluna gitmektedir.

Günümüzde ister çocuk merkezli isterse medya merkezli olsun bir çocuk medyası kavramı ortaya çıkmakta ve bir çok medya bu tasarımlarda yerini almaktadır.

Çocuk Medyası

Çocuk medyası; çocukların hayal, duygu ve düşünce dünyalarına girmekte ve onların zevklerine katkıda bulunarak eğitmek, eğlendirmek, hoşça vakit geçirmelerini sağlamak amacıyla doğrudan çocuklara yönelik yayınları içermektedir.

Medya, aileden veya arkadaş çevresinden farklı olarak çocuğu cezalandırmamakta, hırpalamamakta, bunların tam tersi olarak onu ödüllendirerek, duygularına ve düşüncelerine gerekli cevapları vererek onun yaşamının içine girmektedir (Elkin, 1995; 103). Çocuklar medyada gördüğü, okuduğu veya duyduğu şeyleri kendi alanlarına geçirmekte ve bunlar içinde aile veya arkadaş ortamında desteklenenler kalıcı olmaktadır. Diğerleri ise çocuğun kafasında aile, arkadaş çevresi ve medya iletileri arasında bir çatışma yaratmakta ve çocuk bazı davranış kalıplarıyla bu çatışmayı giderme yolu aramaktadır.

Çocuk medyası içinde çatışma yaratan bir diğer konu ise kültürel geçirgenliğin planlı olmayıp bir baskın şeklinde gerçekleşmesidir. Planlı kültürel geçirgenlik bir uzlaşma yaratacağından, yerleşik kültürel öğelerle popüler olan arasında bir paylaşıma yol açabilecektir. Ancak kapıların kapatılması, gerekli önlemlerin alınmaması, yerleşik kültürel öğelerin gerektiği kadar dikkate alınmaması, yabancı kültürel öğelerin küçümsenmesi ister istemez üstesinden gelinemeyecek bir baskının olmasını sağlamaktadır. Ülkemizde ve bizim gibi birçok az gelişmiş ülkede hatta Avrupa'daki birçok gelişmiş ülkede bile çocuk medyasının içeriğini oluşturan materyallerin önemli bir bölümü Amerika Birleşik Devletleri ile Japonya kökenli olmaktadır (Yeşiltuna, 1999; 141).

Çocuk medyasına kaynaklık eden çocuk literatürünün geçmişi çok yenidir. 18. yüzyılda çocuklara ahlaki dersleri vermek için oluşturulan birçok ucuz hikayenin üretildiğini görmekteyiz. Bu dönemde kısa hikayeler, şiirler ve sosyal incelemelerle ahlaki

yönlendirmelere gidilmiş ve rehberler hazırlanmıştır. Bu yazıların en önemli özellikleri tamamen yetişkinler tarafından daha çok yetişkinlere yönelik olarak düzenlenmeleridir. Tek tük de olsa aynı zamanda çocuklara yönelik yazılan ilk metinlerin ortaya çıkması bu dönemde olmuştur. Bunun en önemli örneklerinden birisi neşeli olayları kapsayan “Anne Kazın Hikayeleri” isimli küçük eserdir (Jones, 2004; 220).

19. yüzyılla birlikte artık Avrupa’da özellikle çocuklar için yazılmış birkaç yazıya rastlanmaktadır. Bu dönemde daha çok İncil ve genel ibadet kurallarıyla ilgili olan bir takım hikayeler çocuklar için yazılan materyallerde başlangıç noktası olarak ele alınmıştır (Jones, 2004; 220).

20. yüzyıl daha çok dünya savaşlarının ve soğuk savaşın gölgesinde geçmiştir. Dolayısıyla içinde bulunulan konjonktür bu dönemlerdeki çocuk literatürünü de belirlemiştir. Örneğin 1. Dünya Savaşı koşullarında, çocuk romanlarının askerlikle ve kahramanlıklarla ilgili konuları ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu yıllarda “Comic” adı verilen çizgi romanlar yaygınlaşmaya başlamıştır (Jones, 2004; 221). Yüzyılın sonlarına doğru Comic’ler çocuklar ve yetişkinler için en önemli eğlence kaynaklarından birisi haline gelmiş ve birçok filme konu olmuştur.

Günümüzde ise çocuk literatürü açısından daha önce hiçbir zaman olmadığı kadar zengin bir yazınla karşılaşmaktayız. Kitle iletişim araçlarının sayılarının ve yeteneklerinin artması, onları kullanmanın daha kolaylaşması ve ucuzlaması yüzünden çocuk literatüründe de bir patlama yaşanmıştır.

Literatürdeki artışın en önemli nedenlerinden birisi de, eskiden dar anlamda basılı eserlerle sınırlandırılırken, günümüzde radyo, film, televizyon, bilgisayar, internet, bilgisayar veya konsollar gibi iletişim kaynaklarının hayatımıza yoğun bir şekilde girmesiyle kavramın artık genişlemiş olmasıdır.

Çocuk literatürü içinde en önemli kaynaklardan bazıları olarak radyo, televizyon, kitap, gazete ve dergi gösterilebilir.

Radyo çocuklara yönelik bir yayın organı olarak görülmediğinden (özellikle çocuklar için görsel unsurlar son derece önemlidir), bu kitle iletişim aracında onlara yönelik yayınlara ağırlık verilmesi söz konusu olmamaktadır. Kaldı ki radyolarda sadece gençler hedef kitle olarak belirlenmekte, onlara yönelik müzik yayınına öncelik verilmekte, biraz da dini ağırlıklı yayın yapanlar varlıklarını sürdürmektedirler. Ülkemizde yurtdışında olduğu gibi çocukların doğrudan yayına katıldığı ve program yapımında, sunumunda öncelikli olarak rol aldıkları yerel radyo istasyonlarına pek rağbet gösterilmediğinden (Öcel, 2002; 185), çocuk medyası içinde radyo kullanımı sınırlı kalmaktadır.

Televizyon ise, kanallarının çokluğu, renkli programlara yer verilebilmesi, tiyatro, sinema, müzik, dans gibi öğeleri yansıtabilmesi, kolay ulaşılabilir olması, ucuzluğu, her an el altında bulunması, çoğu zaman ebeveynlerin yardımcısı olarak bir bakıcı, bir öğretmen haline bürünebilmesiyle gerek çocuklar gerekse yetişkinler için önemli bir araçtır. Harison (aktaran Önür, 1999; 159), televizyonun çocukları eve bağlayan, bir kültür görevi gören, boş zamanları değerlendiren, çeşitli ilgileri uyandıran, estetik zevk geliştiren özellikleri olduğunu söylemektedir.

Günümüzde, artık tek televizyon karşısında vakit geçirilmemekte, birçok evde neredeyse her odada televizyon bulunmakta ve baba maç seyredirken, anne dizi izlemekte, çocuk ise kendi televizyonundan çizgi filme bakabilmektedir (Sayın, 1999; 172). Dolayısıyla toplumsallaşma sınırlanmakta, televizyonun olumsuz etkileriyle çocuk tek başına karşı karşıya kalmaktadır.

Kaldı ki çocukların televizyon karşısında sadece çizgi film seyrettiklerini söylemek zordur. Televizyon yayınlarının çocuklar tarafından nasıl değerlendirildiği konusunda yapılan bir araştırma (Yavuzer, 2007; 224) 7-8 yaş çocuklarının sırasıyla “Uykudan Önce”, “Taş Devri”, “Şeker Kız”, “Sekiz Çocuklu Aile”, 9-10 yaş çocuklarının “Uykudan Önce”, “Taş Devri”, “Tatlı-Sert”, “Dallas”, 12 yaş çocuklarının “Dallas”, “Tatlı-Sert, Taş Devri, Şeker Kız” programlarını tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Yapılan seçimlerde “Dallas”, “Tatlı-Sert” dizilerinin ön plana çıkması, çocukların gerek yetişkinleri referans almaları, onlara öykünmeleri gerekse bunları seyretmek zorunda kalmaları yüzünden televizyonun halen yayın olarak çocuk medyası niteliğinden çok yetişkinlere yönelik yayın yaptığını göstermektedir. Yayın saatleri de göz önüne alındığında televizyon yayınlarında çocuk kuşaklarına, izlenmenin oldukça düşük seyrettiği sabahları erken saatlerde yer verildiği görülmektedir. Dolayısıyla çocuk programları daha çok vakit doldurmak için kullanılmaktadır.

Oyun alanlarının sınırlanması, evde gözetim altında olmaları, iklim koşullarından olumsuz etkilenmemeleri vb. sebeplerden dolayı çocukların okuldan kalan zamanlarının büyük bölümünü televizyon karşısında geçirmesine ebeveynleri tarafından izin verilmektedir. Ancak çocukların aşırı televizyon seyretmeleri bundan kaynaklanan bir takım sağlık sorunlarının yanı sıra onları okumaktan, sinema veya tiyatroya gitmekten, oyun oynamaktan yoksun bırakmaktadır (Sayın, 1999; 174). Böylece sosyal çevreyle ilişkiye geçemeyen çocuklar daha içine kapalı hale gelebilmektedirler. Çocuğun aynı zamanda televizyonla etkileşimli (interaktif) bir iletişim kuramaması, tek yönlü bir dayatmayı gündeme getirmekte, ondan öğrendiği roller çocuğu olumlu veya olumsuz şekillerde etkileyebilmektedir.

Çocuk medyası içinde geçmişi en eskilere dayanan araç kitaptır. Çocuklara yönelik olduğu ileri sürülen ilk kitaplar daha çok büyükler için ortaya çıkmıştır. Bunların ilk örneklerinden biri olarak 15 yüzyıl İngiltere’inde Caxton’un büyükler için küçük cep masalları basmasıdır. Bu kitap aynı zamanda orta sınıflara yönelik yayıncılığın da ilk örneklerini temsil etmektedir. Fransa’da 14. Lui döneminde Pearault halk ağzında dolaşan masalları toplayıp kısaltarak 1697 yılında basmıştır. Bunlar içinde “Kül Kedisi”, “Parmak Çocuk”, “Mavi Sakal”, “Kırmızı Başlıklı Kız”, “Çizmeli Kedi”, “Uyuyan Güzel” gibi eserler bulunmaktadır. Bunların İngiltere ve Almanya’da da basıldığı görülmektedir. Daha sonraları Defoe’nin “Robinson Crusoe”si, Swift’in “Gulliver’in Gezileri” gibi büyüklerle yönelik kitaplar yayınlanmıştır. 19. yüzyılda bu tür kitaplar daha da artmıştır. Alcott’un “Küçük Kadınlar”, Stevenson’un “Defne Adası”, Swell’in “Siyah İnci”, Carroll’un “Alice Harikalar Diyarında” eserleri hep büyüklerle yönelik çocuk hikayeleri içinde yer alırlar. Çocukların minyatür yetişkinler olmadığı kavramı 20. yüzyılda Mitchell’in “The Here and Now Story Book” (1921) adlı kitabıyla işlenmeye başlamış, sonraki süreç bu tarzda devam etmiştir (http://www.turkceciler.com/cocuk_edebiyati.html).

Çocuk kitaplarının yetişkinler için yazılanlar yerine yetişkinlerden çok farklı olan çocuğun gereksinmelerine yanıt verecek şekilde yazılması; çocuğun kişiliğinin, içinde bulunduğu büyüme olgusunun, gelişiminin çeşitli evrelerinin ve tercihlerinin sürekli olarak gözlenmesini gerektirmiştir (Yavuzer, 2007; 186). Yavuzer, çocuğun hangi yaşlarda ne tür kitap okuduklarıyla ilgili yapılan araştırmalarda, 8 yaş çocuklarının serüven ve savaş, öykü, masal, 10 yaş çocuklarının serüven ve savaş, öykü, bilgi ve kültür yayınları, 12 yaş çocuklarının ise yine serüven ve savaş, eğitici ve edebi çocuk romanları, öykü kitapları (Yavuzer, 2007; 191) şeklinde tercihleri olduğunu ileri sürmektedir.

Çocuk kitapları ister büyükler için yazılanlar olsun isterse çocuklar için tasarlananlar olsun ebeveynler, öğretmenler ve bütün büyükler tarafından diğer bütün çocuk medyası içinde en çok rağbet edilen, önerilen kaynaklardır. Ucuz ve kolay bulunması, içeriğinin ebeveynler tarafından denetlenebilir olması, istenildiği her an faydalanabilir olması, çocuğun hayal gücünü harekete geçirebilmesi gibi gerekçeler kitapları önemli çocuk literatürleri arasına taşımıştır.

Çocuk medyası içinde radyolarla birlikte en az yararlanılan araçlardan birisi de gazetelerdir. Günlük olarak yayınlanmaları, çocukların güncel olaylarla doğrudan ilgilenmelerinin pek çok gerekmemesi nedeniyle çocuk gazetelerine rağbet olmamaktadır. Kaldı ki dergiler gerek eğlendirici, gerekse eğitici yönleriyle çocuklar için gazetelerden daha faydalı kitle iletişim araçlarıdır.

Çocuk Dergiciliği

Dergiler gazeteden daha ayrıntılı olarak belirli konulara kanalize olan, haftalık, 15 günlük, aylık, 3 aylık, 6 aylık hatta yıllık olarak belirli aralıklarla çıkan, gazeteden daha küçük boyutlarda basılan, daha kaliteli kağıt kullanan periyodikler olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk dergileri kendilerine çocukları hedef kitle olarak seçerek onların eğitimi, öğretim görmesi, eğlenmesi, kendini gerçekleştirme, sosyal şartlara hazırlanması gibi bir çok amaçla çıkarılırlar. Dolayısıyla yayınlanan çocuk dergilerinden dönemlerinin eğitim anlayışı ve uygulamaları (Sarı, 2005; 3), öğretim stratejileri, kültürel iklim vb. konularda önemli bilgiler edinmek söz konusudur.

Çocuk dergilerinin ilk örneği olarak 1722 tarihli “Leipziger Wochenblatt für Kinder” ve onunla aynı yılda yayınlanan “Nidergaschichzes Wochenblatt für Kinder” gösterilmektedir. Bu dergiler bir takım ahlaki ilkeleri çeşitli masallar, fabllar, hikayeler yoluyla çocuklara vermeye çalışıyorlardı. Daha sonraları 1724 yılında “Moralische Wochenschrift”, “Patriot”, 1725 yılında “Vernoftiger Tadlerin” gibi dergiler yayın hayatlarına atılmışlardır.

Anglo-sakson ülkelerinde ise 1788 tarihli “Juvenile Magazine”, 1799 tarihli “The Children’s Magazine”, 1830 tarihli “Infant’s Magazine”, 1839 tarihli “Children’s Friends”, 1852 tarihli “The Charm” ön plana çıkmaktadır.

Ülkemizde, çocuk dergiciliği daha çok gazetelerin yanlarında verdikleri eklerle başlamaktadır. Sıtkı Efendi'nin "Mümeyyiz" gazetesiyle birlikte haftalık ek olarak verdiği dergi ülkemizde ilk çocuk dergisi (1869) olarak kabul edilmektedir. Her sayısı ayrı renkte olan dergi önceleri küçük boyda dört sayfa olarak tasarlanmış ancak sonraları istek üzerine sekiz sayfaya çıkarılmıştır. Bu yayında çağının diğer çocuk dergileri gibi eğitici yayınların ön plana çıkarıldığı görülmektedir (Eker, 2006; 29).

Daha sonraları üzerinde basım yılı bulunmayan ancak 1873 veya 1874 yılında çıktığı tahmin edilen "Hazine-i Etfal", 1875 yılında Mehmet Efendi'nin çıkardığı "Sadakat" adlı gazetenin eki olan çocuk dergisi, hem kadınlara hem de çocuklara hitap eden "Ayine", 1876 tarihli "Arkadaş", 1880 tarihli "Bahçe", 1881 tarihli "Çocuklara Arkadaş" ve "Çocuklara Kıraat" (http://www.turkceciler.com/cocuk_edebiyati.html), 1896 tarihli "Çocuklara Mahsus Gazete", 1897 tarihli "Çocuklara Rehber", 1904 tarihli "Çocuk Bahçesi", 1909 tarihli "Musavver Küçük Osmanlı" ve "Arkadaş", 1913 tarihli "Çocuk Dünyası", "Çocuk Yurdu", "Mektepli", "Çocuk Duygusu" ve "Türk Yavrusu", 1914 tarihli "Çocuk Dostu", 1918 tarihli "Hür Çocuk" ve 1922 tarihli "Bizim Mecmua" (Yıldırım, 2006; 21) dönemin önemli örnekleridir.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte, alfabenin değişmesiyle yeni cumhuriyet ilkelerinin çocuklara benimsetilmesi amacıyla çocuk dergiciliği alanında önemli atılımlar yapılmıştır. Bu dönemde 1928 yılında "Çocuk Sesi", "Afacan", 1936 yılında "Çocuk Esirgeme Kurumu Dergisi", "Yavrutürk", 1939 yılında "Bin Bir Roman", 1942 yılında "Çocuk Sesi", 1943 yılında "Çocuk Haftası" ve 1945 yılında "Doğan Kardeş" dergileri çıkarılmıştır.

Günümüze kadar çocuk dergilerinin, hedef kitle olarak belirledikleri ilköğretim çağındaki çocukların eğitimleri ve hoşça vakit geçirmeleri konusu üzerinde hassasiyetle durdukları görülmektedir. Bu dönemlerde eğitimle ilgili yazılar, süzülerek ortaya çıkarılmış şiddet içermeyen öyküler, masallar, okul müfredatına uygun yardımcı öğretim konuları, zekayı çalıştıracak bilmece ve bulmacalar ön plana çıkmaktadır. Ancak 1990'larla birlikte Donald Amca, Disney Dünyası, Barbi, Şirinler, Yogo, Garfield; Tom ve Jerry, Power Rangers, Superman, Batman, Spiderman gibi dergilerin çocuk dergileri arasında önemli bir piyasayı ele geçirdikleri görülmektedir. Bu tip dergiler, poşetler içinde satılmakta ve cazip kaygan kapaklar, çok renkli baskılar, hediyeler sunmaktadır. Bazen hediyeler o kadar cazip edici olmaktadır ki, çocuklar dergiyi içindeki hediyesi yüzünden almaktadır. Dolayısıyla piyasada sadece birkaç baskı yapıp isim değiştirerek oyuncakları pazarlamak için çıkan dergiler bile bulunmaktadır.

Ancak diğer bütün kitle iletişim araçları gibi dergicilik de internetin ve bilgisayar programların gelişmesinden tiraj olarak önemli kayıplara uğramıştır. Özellikle internetin yaygınlaşmasıyla dergicilik de form değiştirmektedir. Artık dergicilik internete taşımakta ve daha çok reklamlarla işler döndürülmeye çalışılmaktadır.

Doğan Kardeş Dergisi

Doğan Kardeş Dergisi 1945 yılından günümüze kadar fasılalarla da olsa yayını sürdürmektedir. 1200'den fazla sayısı ve kendi bünyesinde yayınladığı 250'den fazla kitabı ile çocukların dünyasında önemli bir yer tutmaktadır.

Doğan Kardeş Dergisi'nin hüznünlü bir geçmişi vardır. Derginin kurucusu Kazım Taşkent henüz Türkiye Şeker Fabrikaları Genel Müdürü iken oğlu Doğan Taşkent'i daha iyi eğitim alması için İsviçre'ye göndermiştir. İsviçre'nin Films kentinde aralarında 9 yaşındaki Doğan'ın da bulunduğu 22 kolej öğrencisi bir gezi sırasında 10 Nisan 1939 tarihinde heyelan sonucu üzerlerine düşün toprak ve kaya parçalarının altında kalarak ölmüşlerdir. Doğan'ın ve bir İtalyan çocuğunun cesedi bütün aramalara rağmen bulunamamıştır. O günün anısına oraya Prof. Schvertman'ın yaptığı ayakta durarak ellerini göğse doğru açmış bir çocuk heykeli yerleştirilmiştir (Abaç, 1983; sayfasız). Oğlunun anısına Doğan Sigorta'yı kuran ve yaptırdığı apartmana Doğan adını veren Kazım Taşkent, 1942 yılının sonlarında yazdığı bir yazıda;

“..Bende olmasını istediğim vasıfları onda yaratmak için babalık sevgilerimden, babalık bağlılıklarından çok acı fedakarlıklar yaptım ve emelim yolunda gururla yürüdüm.

Memleket için yapamadığımı ve yapamayacağımı O'na yaptıracaktım. İnsanların belki yürüyemeyecekleri bir yolu emniyetle arkama alırken, buna tabiat tahammül edemediği için mi; yoluma bir dağın bir parçasını yuvarlandı ve emel yıldızına doğru önümden koşturduğum çocuğumla emellerimi bu kaya parçasının içine gömdü: Melek yüzlü çocuğumu kaybettim, göz yaşlarımla toprağı sulamak için gömülü olduğu yeri de bulamadım. Namert tabiatın içimde açtığı kapanmaz yara acısıyla şaşırdım ve yolumu değiştirdim. Sonra yine toparlandım, bu sefer çocuğumdan beklediklerimi arkadaşlarımla beraber meydana getirdiğimiz ve O'nun adını verdiğimiz teşekkülde bulmak emeline kapıldım.

O'nun ruhunu bu teşekkülde yaşatmağa çalıştım. Benim yapamadığım veya yapamayacaklarımı memleketime yine o yapacak. Şimdi yalnız ben değil, bütün beni sevenler ve benim gibi düşünenler elbirliğiyle, emel birliğiyle namert tabiatın çocuğumu çiğnettiği kaya parçasının koptuğu dağı aşacağız.

Onun tepesinden emel yıldızını göreceğiz.”

şeklinde seslenmektedir (Abaç, 1983; sayfasız). Taşkent, Eylül 1944 tarihinde Yapı Kredi Bankasını faaliyete geçirdikten 7 ay sonra (Çavaş, 2007; 15), çocuklara seslenecek, onların özlemlerini dile getirecek olan bir dergiyi, Doğan Kardeş Dergisi'ni bankanın da desteğiyle 23 Nisan 1945 tarihinde çıkartmıştır.

Doğan Kardeş Dergisi, Sahip ve Neşriyat Müdürü Vedat Nedim Tör başkanlığında, Beyoğlu'nda Yeni Han'da hazırlanıp sadece abonelere gönderilerek (Söğüt, 2003; 37) yayın hayatına atılmıştır. Derginin künyesinde hazırlayanlar olarak Neriman Hızır (Ayşe Abla), Nebahat Karaorman, Nahit Tendar, Fahrünnisa Seden, Münevver Alpar, Cemal Nadir, Selma Emiroğlu, Şevki Akören görünmektedir. Beyoğlu Tünelbaşı'nda bulunan Üniversite Matbaası tarafından basılan derginin yıllık 5 lira, altı aylık 3 lira abonelik bedeli vardır. Aylık olarak çıkan dergi kısa bir süre sonra 25 kuruş bedelle 20 sayfa üzerinden (4 sayfalık roman ekiyle birlikte 24 sayfadır) 15 günlük olarak çıkmıştır. 2 Ekim 1947 yılından itibaren ise dergi haftalık olarak yayınlanmış ve 15 kuruşa satılmıştır. 1965 yılının Aralık ayında yenileneceği gerekçesiyle derginin yayınına ara verilmiş ve tekrar 31 Ekim 1966 yılında çıkarılmıştır. 1978 yılına kadar 33 yıl yayınına devam eden dergi 1988 tarihinde kısa bir süre aylık olarak yeniden yayın hayatına atılmış ancak yeniden kapanmıştır. Bu dönemde dergi Tepebaşı-İstanbul adresinde yayınlanmıştır. Derginin künyesinde görev yapan kişiler; Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti. adına sahibi Münir Subarlas, Genel Yayın Müdürü ve Sorumlu Yayın Yönetmeni Turhan Ilgaz, Sanat Yönetmeni Feridun Oral, Yayın Kurulu; Necila Kızılçeç Baş, Enis Batur, Nazar Büyüm, Faik Ertener, Turhan Ilgaz, Piyale Madra, Sema Polat Ögüt, Münir Subarlas, Nadir Ergin Telci, katkıda bulunanlar; Kemal Aydabol, Elgin Başar, Orhan Bursalı, Gülten Dayıoğlu, Refik Durbaş, Çağla Erdoğan,

Mustafa Eremektar, Haldun Genç, Şakir Gökçebağ, Kemal Gökhan, İsmail Gülgeç, Tarık Günersel, Şehrazat Karagöz, Orhan Önal, Hümeysra İzalp, Ateş Suna, İbrahim Yılmaz olarak sıralanmıştır. 2008 yılının Şubat'ında ise önemli bir içerik değişikliği ile Deniz K. Pala editörlüğünde dergi yeniden Yapı Kredi Yayınları arasındaki yerini almıştır. Bu tarihten itibaren Çocuk dergisi formatından ayrılarak yetişkinleri de kapsayacak şekilde çizgi roman ağırlıklı olarak yayını sürdürmektedir.

1945 yılında yayın hayatına giren Doğan Kardeş geniş süreler içinde bir çok nesile hitap etmiştir. Bu kadar uzun süre yayın yapan dergi dikkatleri çekmiş ve onunla ilgili bir çok makale ve kitap yazılmış, akademik çalışmalar yapılmıştır. Bunlar içinde Ayça Gürdal'ın 2004 tarihli "Türkiye'de Çocukluğun Değişimi: Çocuk İmgesinin Doğan Kardeş Dergisi Üzerinden Okunması" başlıklı Doktora tezi, Nurten Eker'in 2006 tarihli "Doğan Kardeş Dergisinde Yer Alan Metinlerin Tür, İçerik ve Anlatım Özelliklerinin Çocuk Eğitime Katkısı Açısından İncelenmesi (1-75. Sayı)" başlıklı Yüksek Lisans tezi, Haydar Yıldırım'ın 2006 tarihli "Doğan Kardeş Dergisi'nde Yer Alan Metinlerin Tür, İçerik ve Anlatım Özelliklerinin Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi (76-150. Sayı)" başlıklı Yüksek Lisans tezi, Gönül Günaydın'ın 2005 tarihli "Doğan Kardeş Dergisinde Çocuğa Kazandırılması Hedeflenen Değerler ve Ortaya Çıkan Çocuk Modeli (151-225. Sayı)" başlıklı Yüksek Lisans tezi, Deniz Arzuk'un 2007 tarihli "Vanishing Memoirs: Doğan Kardeş Children's Periodical Between 1945 And 1993" başlıklı Yüksek Lisans tezi YÖK listelerinde yerini almaktadır.

Bir çocuk dergisinin etkinliği tiraj kadar onun kendisinden beklenen hangi fonksiyonları ne derecede karşıladığıyla da ölçülebilir. Kurumsal ve teknik fonksiyonlar (derginin varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan içerik dışı unsurlar; derginin fiyatının uygunluğu, çıkma periyodu, kolay bulunabilirliği, abone sisteminin etkinliği ve reklam politikası vb.) kapsam dışında bırakılırsa çocuklara yönelik olarak yayın yapan bir derginin;

- Eğitim ve öğretim fonksiyonu,
- Kişiliği geliştirme fonksiyonu,
- Sosyal geliştirme fonksiyonu ve
- Eğlendirme fonksiyonunu yerine getirmesi beklenmektedir.

Buradan hareketle çalışmada, mevcut literatürle birlikte Doğan Kardeş Dergisi'nin 1945-2008 yılları arasındaki muhtelif yayınları incelenecek ve bu dört temel fonksiyon doğrultusunda ortaya koyduğu çalışmalar nitel olarak değerlendirilecektir.

Eğitim ve Öğretim Fonksiyonu

Eğitim ve öğretim fonksiyonu içinde, çocukların okuma ve yazma yeteneklerinin hızlandırılması, kavramsal yetkinliği sağlama, hatasız bir gramer, bilişsel gelişim, anlama düzeylerinin artması, Türkçe, matematik gibi temel derslere hakimiyet, eğitim ve öğretime ilişkin bilgilendirme, okul müfredatını gözeterek eğitim ve öğretime yardımcı olma gibi öğeler yer almaktadır.

Dergi, Milli Eğitim Bakanlığının da dikkatini çekmiş, Milli Eğitim Bakanlığının çıkardığı Tebliğler Dergisinin 30 Aralık 1946 tarihli sayısında “*Vedat Nedim Tör tarafından on beş günde bir çıkartılan ve 25 kuruş fiyatla satılan Doğan Kardeş dergisi ilkokul öğrencileri için faydalı görülmüştür. İstanbul-Beyoğlu posta kutusu 2217’den temin edilebilecek olan bu dergiyi ilgililere tavsiye ederim*” denilerek önerilmiştir. Daha sonraları da hemen her yıl Bakanlık tarafından okullara tavsiye edilen Doğan Kardeş dergisi ile ilgili olarak İstanbul Milli Eğitim Müdürü Halis Kurtça, “*Doğan Kardeş dil ve muhteva bakımından çocuğa göredir. Kulağı tırmalamayan ağdalı deyimlere, anlamsız söz dizilerine yer vermiyor. Her şeyden önce de bilim temel sayılmış dergide. Vülgarize konular çocuk psikolojisine denk düşürülmektedir. Çocuk dünyasının yapısına uygun seçilen sözler, deyimler, açıklamalar ayrıca tetkik olunuyor*” (Söğüt, 2003; 179-180) şeklinde açıklamalarda bulunarak eğitim ve öğretim fonksiyonu konusunda derginin yerini belirlemektedir.

Doğan Kardeş dergisi çıktığı ilk yıllardan itibaren Okul İlavesi vermeye başlamıştır. Müfredata uygun olarak 4 sayfalık bu ilaveyle çocukların okullarına hazırlanması düşünülmüştür. Burada çeşitli matematik problemleri, genel bilgi soruları cevaplandırılmıştır. Bunların dışında sağlık, hayvanlar, tarım gibi konular da ele alınmıştır.

“Dil Köşesi” bahsinde Türk diliyle ilgili çeşitli bilgiler, tekerlemeler, deyimler verilerek çocukların dilleri üzerinde hakimiyet kurmaları amaçlanmıştır. Konuyu daha eğlenceli olarak aktarmak için deyimlerle ilgili çeşitli karikatürlerin çizilmesi istenerek, ödüllü dil yarışmaları düzenlenmiştir.

Dergi, bir çok kez, çocukların yazılı anlatım becerilerinin gelişmesi için kompozisyon, öykü, hikaye, roman yarışmaları düzenlemiştir. Hatta Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içinde okullar arası olarak yapılan bu yarışmalar ülkemizde ilkleri temsil etmiştir.

İlk sayılarında dergi çocukların okuma yazma yeteneklerinin hızlandırılması ve kavramsal yetkinliklerinin geliştirilmesi için çocuklardan “Gazetecilik Oynuyoruz” adlı bir röportaj istemiştir. Konuyla ilgili dergide bazı ünlü kişilerin isimleri sıralanarak onlarla görüşülmesi durumunda bunlara ulaşanların “mükafatlandırılacakları” söylenmektedir. Bu arada çocukların bu kelimeyi takılmadan 10 kere tekrarlaması istenmekte ve başarılanlara “bravo” denileceği belirtilmektedir.

Dergi, Missouri’nin ziyareti, Amerikan bayrağında 48 yıldız varken buna Alaska’nın da eklenerek 49. yıldızı oluşturma, aya yapılan ilk seyahat, televizyonun yayına geçmesi gibi yayınlandığı dönemdeki güncel bilgileri okuyucularına aktararak onları bilgilendirmiştir. Böylece derginin bilgilendirme konusunda günceli de yakalayarak bir nevi çocuk gazetesi görevini de yaptığı görülmektedir.

Güncel bilgiler dışında dergi çocuklara kültürel açıdan önemli katkılarda bulunmuştur. Tarihin çocuklara anlatıldığı ve sevdirmeye çalışıldığı “Tarih Dede Anlatıyor” köşesinde Hürrem Sultan’ın Ayşeciği, Mimar Sinan, İlk Türk Paraşütçüsü, Evliya Çelebi gibi kişiliklere yer verilirken doğanın çocuklara tanıtıldığı “Tabiatın Çocukları” köşesinde Tatlı Suda Hayat, Sünger gibi konular göze çarpmaktadır.

“Güzelleşmek ve Büyümek” adlı köşesinde dergi çocukların eğitimleriyle ilgili bir çok konudan bahsetmiştir. Burada temizlik, yüzmek, çeşitli meyve ve sebzelerin faydaları, hastalıklar, diş sağlığı hakkında bilgi verilmiştir.

Kişiliği Geliştirme Fonksiyonu

Kişiliği geliştirme fonksiyonu doğrudan çocuğun bireysel gelişimi ile ilgilidir. Çocuğun hayal gücünün desteklenmesi, büyüme ve gerçek dünya arasında çocuğun kaybolmamasının sağlanması, çocukların yaşına, yapısına ve ruhsal durumuna uygun içerik, düşünme yeteneğini geliştirerek çocukları yeniliklere yönlendirme, günlük yaşamda karşılaşılabilecek problemlerin çözümünde çocuklara yardımcı olma, çocuğun sorumluluk ve özgüven kazanması, çocuğun dergiyi benimsemesi, özdeşleşmesi vb. nitelikler bu fonksiyon içinde sayılabilir.

Doğan Kardeş Dergisi’nin bunca yıllık başarısının kullanılan “kardeş” kelimesinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Söğüt, 2003; 38). Derginin ilk sayısından itibaren dergide adı geçen her çocuk adının sonuna “kardeş” sıfatı eklenmiştir. Büyükler ise amca, teyze veya ağabey olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla çocuğun kendisini büyük bir ailenin içinde hissetmesi sağlanmak istenmiştir. Mine Söğüt (2003; 38) bu durumu, “*Yani Doğan Kardeş’in penceresinden bakıldığında, tüm Türkiye birbirine sıcacık duygularla yaklaşan ve geleceğe umutla bakan çok çocuklu kocaman bir aileydi*” şeklinde anlatmaktadır. Aynı şekilde derginin “*Ben, Doğan Kardeş yeniden sizlerleyim. Anne ve babalarınızla çok güzel yıllar geçirdik*” gibi ifadelerle kendisinden birinci tekil şahıs olarak bahsetmesi doğrudan çocuğa hitap edildiğini, derginin kendisini hedef kitesinin yerine koyduğunu göstermektedir.

Doğan Kardeş Dergisi, çocuklara iyiliği, güzelliği, yardımseverliği vb. meziyetleri anlatmak için bir çok masal, öykü ve roman yayınlamıştır. Bunların bir çoğunun hayvanlar ilgili olduğu görülmektedir. Karıncalar, Tavşanla Küçük Kız, Karınca Düğünü, İhtiyar At, Kurtlarla Koyunlar, Kedi Yavrusu, Saka Kuşu İle Ayı, Kartalla Yaban Domuzu gibi bir çok öğretici esere dergi sayfalarında yer verilmiştir.

Dergi, çocukları teknolojiyle ve gelecekle ilgili eğlenceli fanteziler kurmaya davet etmiştir. Bunlar arasında 1999-2000 ders yılı, 2000 yılındaki geleceğin otomobilleri gibi konular işlenmiş, gelecekte dünyanın yörüngesine bir ayna yerleştirilerek güneş ışınlarının yansıtılacağı ve bir çok yerin gündüze çevrileceği (Söğüt, 2003; 192-199) şeklindeki görüşlere yer verilmiştir.

Çocuklara sorumluluk duygusunu aşılama isteyen dergi, düzenlediği şiir veya resim yarışmalarında başkalarının eserlerini kopyalayarak kendi eseri gibi sunan çocukların adlarını bazen diğerlerine örnek olması gerekçesiyle ilan etmiştir. 1946 yılında dergi, “Ah Ne Ayıp! Ne Ayıp” başlığı altında “*18. sayımızda Kadıköy’den Yüksel Başeğmez imzası ile Bizim Ev ve Kızıltoprak’tan İnci Nur Alcıray imzası ile yayınlanan Nineciğim adlı şiirlerin başkalarına ait olduğunu haber aldık. Ve çok üzüldük. Kardeşlerimizden özür dileriz. Boş yere yalancının mumu yassıya kadar yanar dememişler!..*” şeklinde bir yazıyı sayfalarına almıştır. 1968 yılında da yine benzer bir tutumla, “*Doğan Kardeş’in*

bu sayfası, kardeşlerinin kendi yazdığı şiir, fıkra, hikaye ve çeşitli yazılara ayrılmıştır... Böyle olduğu halde bazı açığöz kimseler, kendilerine ait olmayan parçaları kendi imzaları altında bize gönderiyorlar ve biz de bunları onlara güvenerek yayınlıyoruz. İşte bu açığözlerden biri de Turgay Metin imzasını taşıyor!” uyarısı göze çarpmaktadır.

Çocukların hayvan sevgisi üzerine de eğilen derginin “Hayvan Dostları” başlığı ile köşe düzenlemesiyle birlikte basınıımızda Pet sayfalarının da önü açılmıştır. Burada çocuklardan resimlerini göndermeleri istenmiş ve bunlar yayınlanmıştır. Bu çocuklar arasında Mine Kırıkkanat, Kerem Çalışkan, Selim İleri ve Vecdi Sayar gibi günümüzün ünlüleri de bulunmaktadır (<http://webarsivi.hurriyet.com.tr/2003/05/03283721.asp>).

Sosyal Geliştirme Fonksiyonu

Sosyal geliştirme fonksiyonu çocuğun toplumsal hayatla ilişkisini kapsamaktadır. Bu fonksiyon, çocuğu sosyalleştirme, diğer zamanları, kültürleri ve yerleri tanıtarak uzlaşma kültürünü yaratma, sosyal ortama katkıda bulunma, çocukları sanatla tanıştırmak yeteneklileri keşfetme, çocuklarla iletişim kurma, çocuklar için yeni haklar elde etme, kamuoyu oluşturma, sosyal kampanyalar düzenleme şeklinde değerlendirilebilir.

Doğan Kardeş, ilk sayılarından itibaren çocuğun sosyalleşmesinde önemli yeri olan müsamereler, yarışmalar düzenlemek yoluna gitmiştir. Bu tip organizasyonlarda çocuğun kendisini geliştirme, sosyal geliştirme ve eğlence faktörleri bir arada ortaya çıkmaktadır.

Özellikle çocukları sanatla tanıştırmak yükümlülüğünü üstlenen dergi (Söğüt, 2003; 45), bir çok müsamere düzenlemiştir. Bu müsamerelerde çocuklar piyano, keman çalmakta, dans etmekte, şarkı söylemekte, şiir okumakta, piyes oynamaktadır. Çocuklardan giriş için alınan 50 kuruşluk meblağlar ise Veremle Mücadele Cemiyetine “Çocuk Pavyonu” açılması için verilmiştir. 1945 yılında bin kişinin katılımıyla gerçekleştirilen müsamerenin gösterdiği başarı üzerine daha sonraları uzun yıllar boyunca bir çok müsamereler düzenlenmiş ve hepsinde de elde edilen gelirler bağışlanmıştır.

Doğan Kardeş dergisi ilk sayısından itibaren çocukların katılımına açık bir sürü yarışma yapacağını ilan etmiştir. Böylece çocuklar arasında köklü bir yarışma bilinci ve kültürünün oluşmasına katkı sağlamıştır (Söğüt, 2003; 53).

İlk sayılarda konunun serbestçe tespit edildiği bir resim yarışması düzenlenmiştir. Yarışmanın jüri üyeleri olarak “Bedri Rahmi Eyuboğlu”, “Zeki İzer”, “Kenan Temizan” ve “Vedat Nedin Tör” belirlenmiştir. Jürinin kararları gazetelerde ilan edilerek, başarılı bulunan eserler İstanbul’da ve Amerika Birleşik Devletleri’nde sergilenmişlerdir.

Dergi daha sonraları resim yarışmalarını neredeyse rutine bindirmiştir. Resim yarışması sonucunda sergilenen resimlerden beğenilenler bir çok kez Hindistan’da her yıl tekrarlanan “Uluslararası Çocuk Resimleri Yarışması”na gönderilmiştir. Milli Eğitim Müdürlükleriyle işbirliği içinde yarışmalarda ödül kazanan öğrencilerin resimleri İsveç, Finlandiya, Amerika Birleşik Devletleri ve Çekoslovakya gibi ülkelerde sergilenmiştir (Abaç, 1983; sayfasız).

Yine ilk sayılardan itibaren dergi ödüllü şiir yarışmaları düzenlemekte ve beğendiği şiirleri derginin sayfalarında yayınlamaktadır.

Fantastik bazı yarışmalara da dergi tarafından ilgi gösterilmiştir. Bunlar arasında temizlik yarışı da vardır. Yıl boyunca dergileri tertemiz saklayan çocuklar arasında kura çekilerek en temiz koleksiyonlara sahip 50 çocuk ödüllendirilmiştir (Söğüt, 2003; 55).

Fotoroman salgınının olduğu yıllarda dergi Kemalettin Tuğcu'nun bir öyküsünü canlandırmak için fotoroman çekmeyi düşünmüş ve bununla ilgili yarışma düzenlemiştir. 6-12 yaş arasındaki küçükler topladıkları kuponları resimleriyle birlikte göndererek bu yarışmaya başvurmuşlardır (Söğüt, 2003; 206).

1990 yılında ise dergi, Dünya Çocuk Günü için açılan proje yarışmasının galibi küçük öğrenciyi Türkiye temsilcisi olarak öğretmeniyile birlikte New York Dünya Çocuk Günü Kutlamalarına göndermiştir.

Doğan Kardeş Yayınları için bir logonun oluşturulması gündeme geldiğinde, okuyucular arasında bir yarışma düzenlenmiştir. Çocukların çizdiği örnekler dergide yayınlanmış ve okuyucu oylarıyla bunlardan birisi seçilmiş ve logo bu şekilde belirlenmiştir (Söğüt, 2003; 71).

Çocukları gazetecilik ve dolayısıyla araştırmacılık konusunda şevklendirmek için “Gazetecilik Oynuyoruz” adlı bir röportaj dizisi başlatılmıştır. İlk aldıkları ceza, ilk okunan kitap, görülen film, hayatta ne olunmak istendiği, ne olunduğu, çalışılan mesleğin zevkli ve zor yanları, en çok güldüren fıkra, Doğan Kardeş Dergisi hakkındaki görüşleri, bugünün çocuklarında bulunan iyi ve kusurlu tarafların ne olduğu gibi konuların babaya, öğretmene, valiye, doktora vb. sorulması istenmiştir. Çocuklara, Şükrü Saraçoğlu, Hasan Ali Yücel, Yahya Kemal Beyatlı, Lütfü Kırdar, Selim Sırrı Tercan gibi ünlülere ulaşarak bunlarla röportajlar yapılması öğütlenmiş ve bunlar dergide uzun süre yayınlanmıştır.

İlk günden itibaren sanatkar küçükleri keşfetme görevi yüklenen dergi (Söğüt, 2003: 74), bu konuda büyük çabalar sarf etmiştir. Bunun en önemli delilleri İdil Biret ile Suna Kan'dır. Doğan Kardeş Dergisi'yle tanıştıklarında daha 6-7 yaşında olan bu çocukların yetenekleri karşısında Vedat Nedim Tör'ün zamanın Başbakanı Hasan Saka'dan yardım istemesi ve Doğan Kardeş'in kamuoyu yaratma çabalarıyla bu tip çocukların devlet desteğiyle yurtdışında eğitim görmesini sağlayan “İstidatlı Çocuklar Kanunu” 1948 yılında çıkarılmıştır. Daha sonraları bu kanun 1956 tarihli “Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun” ile yürürlükten kaldırılmıştır. İdil Biret ve Suna kan dışında, çocukluklarında dergiye abone olan, faaliyetlerine katılan, mektuplar yazan, şiirler, karikatürler gönderen bir çok ünlü bulunmaktadır. Selçuk Emre, Ayşegül Sarıca, Ayla Erduran, Verda Erman, Hülya Saydam, Gülay Uğurata, Gönül Gökdoğan, Gülseren Sadak, Arın Karamürsel, Tahir Kutsi Makal, Halit Refiğ, Alev Ebuzziya, Talat Sait Hamran, Hikmet Erhan Bener, Yıldız Alpar, Garo Mafyan, Öztürk Serengil bunlar arasında sayılabilir.

Derginin çocuklara sağlanan haklarla ilgili önemli kampanyalar yaptığı görülmektedir. Bunlar içinde 1946 yılında İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı yapan Lütfü Kırdar'a yazılan bir açık mektup bulunmaktadır. Bu mektupta, üniversiteli

ağabeyleri gibi çocuklara da şebeke kartı düzenlenmesi, bununla şehrin bütün taşıtlarından bedava yararlanılması istenilmektedir. 1947 yılında ise, yapılan bir müsamere sırasında Doğan Kardeş'in Çocuk Tiyatrosu'nda haftada dört gün çocuk filmlerinin gösterilmesi için başvurması üzerine çocuklar da bu konunun hızlandırılması için Lütfü Kırdar'a ayrı ayrı birer mektup yazma kararı almışlardır (Söğüt, 2003; 94).

1950 yılında ise derginin çabalarıyla ilk Çocuk Sineması'nın İstanbul'da açıldığı görülmektedir. Beyoğlu Atlas sineması yaz tatili sırasında Cumartesi günleri 10.30-11.30 saatleri arasında çocuklara tahsis edilmiştir. Yoğun talep sonucu daha sonraları bu sinemanın yanına diğerleri eklenmiş ve 1951 yılında daimi bir çocuk sineması olarak kullanılmak üzere Küçük Sahne oluşturulmuştur (Söğüt, 2003; 103).

İlk renkli Türk filmi "Halıcı Kız", 1953 yılında Doğan Kardeş Dergisi ile Yapı Kredi Bankası'nın finansmanlarıyla yapılmıştır. Filmin senaryosu, derginin Neşriyat Müdürü olan Vedat Nedim Tör, müziği Ferit Alnar ve dekoru Kurt Hallogger tarafından hazırlanmıştır. Başrolünü Heyecan Başar'ın oynadığı film, Isparta'da yerleşik bulunan güzel bir halıcı kızın başından geçen maceraları anlatan duygusal bir yapıttır (Abaç, 1983; sayfasız).

Dergi 1965 yılında ülkemizdeki ilk çocuk romanı yazma yarışması düzenleyerek (Öcel, 2002; 323) edebiyatımıza da katkıda bulunmuştur.

Doğan Kardeş dergisi, sadece çocukların sosyal benliklerini geliştirme, onlara topluma hazırlama, sosyal bir vatandaş olma faaliyetlerinde bulunmamış aynı zamanda da sosyal hayatımıza katkıda bulunmuştur. Bunun örneklerinden birisi de oyuncak toplama kampanyasıdır. Bu kampanya ile eski oyuncaklar toplanarak dergi vasıtasıyla Darülaceze'ye gönderilmiş ve oyuncaklarını bağışlayanların isimleri dergide yayınlanmıştır. 1952 yılında Erzurum depremi olduğunda da dergi bu sefer çocukların harçlıklarından arttırdıkları paraları okul sandıklarına veya Kızılay'a bağışlamalarını istemiştir. 1960 yılında ise, kullanılmayan giysilerin Verem Savaş Derneği'ne verilmesi tavsiye edilmiştir (Söğüt, 2003; 132).

Eğlence Fonksiyonu

Çocuklarla ilgili nasıl bir planlama yapılırsa yapılsın eğlence faktörünün göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Konu ne kadar ciddi olursa olsun çocuğun ilgisini sağlamak, şevkini arttırmak, daha iyi anlamasını sağlamak için eğlenceye ihtiyaç vardır. Eğlence fonksiyonu içinde çocuğun zekasını geliştirme, planlama ve problem çözme yeteneğini arttırma, hoşça vakit geçirmesini sağlama, eğlendirme, güldürme yer almaktadır.

Dergi ilk sayılarla birlikte "Kah Kah Kah" isimli bir bölüm yayınlamıştır. Burada çocukları güldürmeye yönelik fıkralar, karikatürler yer almıştır.

Uzun süre "Cin'le Can" ve "Karakedi Çetesi" adlı karikatür serileri renkli olarak derginin ortasında yayınlanmıştır. Burada çocukların karakterler sayesinde düşünerek eğlenmesi amaçlanmıştır. Son sayfada ise yine renkli olarak "Cemal Nadir"ün ünlü karakteri "Amcabeyle Baş başa" adlı karikatür serisi resmedilmiştir.

“Bakalım Bulabilecek miyiz?” gibi köşelerde ise çocuklar için bir takım bulmacalar düzenlenmiştir. Burada bir resim içinde gizli bulunan objelerin tespit edilerek boyanması, verilen resimlerdeki yanlışların bulunması, ortadaki eve giden yolun işaretlenmesi gibi bulmacalar verilmiş, bunların gönderilmesi halinde de çocuklar ödüllendirilmişlerdir.

Doğan Kardeş Dergisi çocukların bir sokak yaşamı olduğunu göz ardı etmemiş ve buna yönelik olarak “Bahçe Oyunu” adı altında bir çok oyunun nasıl oynanacağını okuyucularına anlatmıştır. “İmdat”, “Çinli Yarışı”, “Taş Kapmaca”, “Köşe Topu Oyunu”, “Dört Topu Tut”, “Kanguru Yarışı”, “Tekerlek Yarışı” gibi oyunlar bu sayfalardan çocuklara tanıtılmıştır.

Dergide “Gülmek Yok” isimli sayfada çocukların düşünme yeteneklerini artırmaya yönelik bilmeceler bulunmaktadır. Burada “Bir file buzdolabı arasındaki fark nedir?” gibi sorular sorularak buna “Bilmiyorsan öğrenmeye bak. Çünkü sana da bir fili buzdolabı diye yutturabilirler” gibi düşündürücü cevaplar verilmektedir.

El becerisini artırmaya yönelik olarak da “Ellerimizi Kullanalım” adlı eğlenceli bir köşe oluşturulmuştur. Bu köşe içinde oyuncak, el işleri, uçak, hacıyatmaz, yazlık elbiselere kuşak, kuşlara yuva, mektup zarfı yapmak gibi el becerileri çocuklara öğretilmiştir.

Sonuç

Ülkemizde çocuk dergiciliğinin en uzun soluklu yayınlarından birisi olan Doğan Kardeş dergisi, yaptığı yayınlarla döneminin en önemli dergilerinden birisi haline gelmiştir.

Dergi, sadece çocuklara eğlendirici masallar, hikayeler, şiirler, karikatürler sunmamış, aynı zamanda sosyal sorumluluk üstlenerek okurlarını eğitmeye çalışmış, bilgilendirmiş, kişisel gelişimlerini sağlıklı olarak tamamlaması için çaba sarf etmiş, onları sosyal ortama hazırlamış ve çocuklar için bir çok kampanyanın içinde yer almıştır. Bu sebeplerle döneminin bir çok dergisi kapanırken, uzun yıllar yayın hayatına devam etmiş ve hep önerilen bir dergi olmuştur.

Doğan Kardeş Dergisi’nin 1945-1978 yılları arasında öyle başarılı bir geçmişi vardır ki, dergi 1988 yılında yeniden çıkmaya başladığında günün koşullarına uygun olarak kendi kendisiyle yarışarak bir nevi eski sayılarını kopyalamak istemiştir. Hatta bu dönemde düzenlediği yarışmalar (Geleceğin Ressamları Yarışması ile Geleceğin Gazetecileri Yarışması) bile 1945’lerdekilerin aynısıdır.

Derginin ilk yıllarındaki “Dil Köşesi”, “Güzelleşmek ve Büyümek İçin”, “Tabiatın Çocukları”, “Pul Köşesi”, “Bakalım Bulabilecek miyiz?” gibi köşeler, 1988 yılında “Dilim Sende”, “Bilim ve Sağlık”, “Bizi Yaşatan Doğa”, “Filateli” ve “Bil Bul Eğlen” şeklinde ortaya çıkmakta ve dolayısıyla da derginin teknik yapısında çok büyük farklılıklar bu dönemler arasında görülmemektedir.

1988 yılındaki dergide, 1945 yılında çıkan dergide yer alan yazar ve kişilerle röportajların yapılması, derginin çıkma sürecinin, potansiyelinin ve etkinliğinin yad edilmesi de başarılı bir geçmişe yönelik arayışı bize göstermektedir.

2008 Doğan Kardeşi ise, bunlardan çok farklı bir şekilde tamamen yabancı çizgi romanlara, Comic'lere dönüş yapmış, muhtemelen 1945'den 1990'lara kadar dergiyi okuyan kitlenin artık yetişkin olduğunu düşünerek çocuk hedef kitlesinden ayrılarak daha çok büyüklere yaklaşmıştır.

Kaynaklar

Abaç, Sadi (1983). **Yapı Kredi ve Doğan Kardeş Kültür ve Sanat Hizmetleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Arzuk, Deniz (2007). **Vanishing Memoirs: Doğan Kardeş Children's Periodical Between 1945 And 1993** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

Çavaş, Raşit (2007). "Doğan Kardeş'lerle Büyümek...", **Doğan Kardeş İçin: Yalçın Emiroğlu'ndan Kitap Kapakları**, Ed. Yalçın Emiroğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul (15-19).

Eker, Nurten (2006). **Doğan Kardeş Dergisinde Yer Alan Metinlerin Tür, İçerik ve Anlatım Özelliklerinin Çocuk Eğitime Katkısı Açısından İncelenmesi (1-75 Sayı)** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Mersin.

Eklin, Fredrich (1995). **Çocuk ve Toplum**, Çev. Nazife Güngör, Gündoğan Yay., Ankara.

Gürdal, Ayça (2004). **Türkiye'de Çocukluğun Değişimi: Çocuk İmgesinin Doğan Kardeş Dergisi Üzerinden Okunması** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Günaydın, Gönül (2005). **Doğan Kardeş Dergisinde Çocuğa Kazandırılması Hedeflenen Değerler ve Ortaya Çıkan Çocuk Model (151-225. Sayı)** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Mersin.

Hazar, Çetin Murat (1996). **Kitle İletişimin Etkileri ve Sosyolojik İşlevlerinden Gündem Kurma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.

Jones, Russell (2004). "Children's Literature", **Childhood Studies**, Ed. Dominic Wyse, Blackwell Publishing (219-230).

Öcel, Nilüfer (2002). **İletişim ve Çocuk**, İ.Ü. İ.F. Yayınları, İstanbul.

Önür, Nimet (1999). "Kentlileşme Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve Çocuk İlişkileri", **İletişim Ortamlarında Çocuk Birey Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 13/15 Nisan 1999 Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir (149-165).

Sarı, H. Merve (2005). **Çocuk Eğitime Bakış Açısı Yönünden Tercüman Çocuk ve Milliyet Çocuk Dergilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, Ankara.

Sayın, Önal (1999). “Aile Ortamında Televizyonun Çocuğun Toplumsallaştırılmasındaki Tek Yönlü Belirleyiciliği”, **İletişim Ortamlarında Çocuk Birey Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 13/15 Nisan 1999 Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir (167-183).

Söğüt, Mine (2003). **Sevgili Doğan Kardeş**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Yavuzer, Haluk (2007). **Çocuk Psikolojisi**, 30. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yeşiltuna, Dilek Ç. (1999). “Kitle İletişim Sürecinde Çocuk”, **İletişim Ortamlarında Çocuk Birey Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 13/15 Nisan 1999 Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir (139-147).

Yıldırım, Haydar (2006). **Doğan Kardeş Dergisi’nde yer alan Metinlerin Tür, İçerik ve Anlatım Özelliklerinin Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi (76-150. Sayı)** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Mersin.

Doğan Kardeş Dergisinin 1945-2008 tarihleri arasındaki çeşitli sayıları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

<http://webarsivi.hurriyet.com.tr/2003/05/03283721.asp>

http://www.turkceciler.com/cocuk_edebiyati.html